بررسی شیوع مصرف مواد (سیگار، مواد مخدر، ا لکل، مواد روان‌گردان) و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظر آباد، ازبهمن ۸۶ لغایت تیر۸۷

***دکترنوشین قویدل:** پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، رفسنجان، ایران(*نویسنده مسئول) ngh_med50@yahoo.com
مریم صمدی: کارشناس بهداشت عمومی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران m.samadi54@yahoo.com
دکتر امیرحسین خرمن بیز : پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی قزوین، قزوین، ایران. a_hossein50@yahoo.com
علی اسدی: کارشناس ارشد روان شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. a.asadi@gmail.com
دکترعلیرضا فیضی: پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران. alireza_f74@yahoo.com
رقیه احمدی: کارشناس بهداشت عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران potohra@yahoo.com
مجتبی عابدینی: کارشناس روان شناسی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران. mabedini46@yahoo.com
فاطمه حسینی: کارشناس ارشد آمار، دانشکده مدیریت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. fatemeh_h@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۰/۱۰/۲۷ تاریخ پذیرش: ۹۱/۲/۹

چکیده

زمینه و هدف: مواد مخدر یکی از معضلات عمده بهداشتی کشور و سبب شیوع برخی از بیماری های عفونی خطرناک مثل ایدز و هپاتیت می باشد. بررسی‌های انجام شده موید شیوع بالا در گروه سنی ۱۵-۳۵ سال می باشد. هدف از مطالعه حاضر تعیین شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است.

روش کار: این مطالعه به روش بررسی مقطعی روی ۴۰۰ نفر شامل ۲۰۴ دختر و ۱۹۶ پسر از دانش آموزان پایه سوم متوسطه مشغول به تحصیل دردبیرستان‌های شهرستان نظرآباد، به صورت نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای (طبقه‌ای) انجام شد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان (از انتشارات سازمان جهانی بهداشت) و برای اختلالات عصبی از آزمون MMPI ۷۱ سوالی (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل داده ها عبارتند از: روش های آمار توصیفی و آزمون‌های کای اسکوئر(Chi-square)، پیرسون (Pearson)در برنامه نرم افزاری spss11/5 بود.

یافته‌ها: نتایج نشان می دهد، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی ۲۴،۵درصد می باشد که به ترتیب شامل سیگار، مشروبات الکلی، تریاک (Opium)، مواد روان گردان، هرویین، کراک، داروهای توهم زا، حشیش و کوکایین است. شیوع مصرف مواد درپسرها (۶۹/۷٪) به طور معنی داری بیشتر از دختران (۲۶/۲٪) می‌باشد. شایع ترین دلیل مصرف سرگرمی ۴۲/۵٪ و کنجکاوی ۲۹/۹٪ است. میزان مصرف در دبیرستان های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است. شیوع بیماری های اعصاب و روان مشابه افراد عادی ولی بعضی از بیماری‌ها مثل اختلالات سایکوتیک (Psychotic) – هیستریک (Hysteric) – اختلال انطباقی- اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته‌اند به مراتب بیشتر از افراد عادی بود.

نتیجه‌گیری: میزان شیوع مصرف مواد در نوجوانان بالا است و بیشترین انگیزه دانش آموزان از مصرف مواد سرگرمی و کنجکاوی می باشد که باید تدابیری جهت رفع عوامل مربوطه اتخاذ گردد.

کلیدواژه‌ها: مصرف مواد، مواد مخدر، مواد روان گردان، دانش آموزان، شیوع.

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر به عنوان یکی از مشکلات بهداشتی، درمانی و اجتماعی قرن حاضر شناخته شده است که نه تنها منجر به آسیب‌های شدید و عمیق جسمی و روانی در فرد می گردد، بلکه آسیب‌های اجتماعی نظیر افزایش طلاق، بزهکاری، فحشا و بیکاری را نیز در بردارد.

در جدیدترین تقسیم بندی اختلالات روانی (DSM-IV) (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fourth Edition) مرتبط با مواد، طیفی از مشکلات، مربوط به استفاده و سوء استفاده از داروهایی مانند الکل، کوکایین، هرویین و مواد دیگری است که افراد برای تغییر در طرز تفکر، احساس و رفتار

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

خود استفاده می کنند. این مشکلات هزینه های انسانی و اقتصادی خیلی زیادی به دنبال دارند. اگر چه شیوع وابستگی به مواد در طبقات اجتماعی و اقتصادی پایین بیشتر دیده می شود، ولی فقط به این گروه محدود نیست. حدود ۵۰ درصد از مصرف‌کنندگان هرویین افرادی هستند که والدینشان از هم جدا شده یا تک والدند و درخانواده هایی زندگی می کنند که یکی دیگر از افراد خانواده نیز مواد مصرف می کند. همچنین حدود ۹۰ درصد از افرادی که مواد مصرف می‌کنند، یک اختلال روانی دیگر هم دارند که بیشتر شامل افسردگی اساسی، اختلال مصرف الکل، اختلال شخصیت ضد اجتماعی و اضطراب می‌باشد (۱).

مواد مخدر یکی از معضلات عمده بهداشتی کشور و سبب شیوع برخی از بیماری های عفونی خطرناک مثل ایدز و هپاتیت، به علت رفتار اعتیاد تزریقی می باشد.

درپژوهش انجام شده در نوجوانان و جوانان۱۵-۳۵ ساله شهر تهران در خصوص شیوع مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان گردان در سال‌های۸۳-۸۴ نشان داد که شیوع مصرف الکل در بین نوجوانان و جوانان، درصد بالایی دارد و پس از آن، مصرف مواد محرک و سپس داروهای روان‌گردان به ترتیب شیوع ۷/۲ و ۳/۸ درصد دارند. همچنین روابط متشنج خانواده، ارتباط معناداری با شیوع مصرف بالا دارد (۲).

طی پژوهش انجام شده در دانش آموزان شهرستان شیراز، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی ۳۰/۲۳ درصد گزارش شده و حدود ۱۳/۸۶ درصد دانش‌آموزان به طور رایج مواد مصرف می کردند (۳).

در پژوهشی که بین دانش آموزان دبیرستانی شهر رشت انجام شده است، نشان می دهد که مصرف سیگار و الکل در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر رشت شایع است و شیوع آن‌ها در دانش‌آموزان پسر بیشتر می باشد (۴).

در سال ۱۹۹۵ تحقیقی بر روی دانش آموزان مقطع دبیرستان انجام شد که طی آن معلوم شد ۶۸ ٪ پسرها و ۵۰/۷ ٪ دخترها سیگار مصرف می‌کنند(۵).

در مطالعه دیگری، مشخص گردید که ارتباط با همسالان منحرف، به طور جدی با استفاده از الکل و دارو مرتبط است (۶).

در مطالعه‌ای بر روی ۴۷۴ دانش آموز، مشخص شد که عامل انحراف همسالان بیشترین همبستگی را با رفتارهای انحرافی دانش آموزان دارد. مطالعات نشان می دهد، افراد جوانی که از مواد استفاده می کنند، ناسازگار، از خود بیگانه، از نظر هیجانی آشفته و مشکلات اجتماعی زیادی دارند. بنابراین به نظر می رسد که استفاده از مواد بخشی از یک سندروم مشکل رفتاری است (۷).

در ارتباط با عامل خانواده، بررسی منابع نشان می‌دهد که چهارعامل خانوادگی در شکل گیری رفتارهای انحرافی نقش دارند : از هم گسیختگی خانوادگی، تضاد خانوادگی، غفلت خانوادگی و انحراف خانوادگی.

در ارتباط با از هم گسیختگی خانوادگی، تحقیقات زیادی انجام شده است و عنوان کرده اند که طلاق، خطر مشکلات رفتاری را در کودکان بالا می‌برد (۸).

در پژوهش دیگری که روی ۳۳۷ نفر از نوجوانان انجام شد، محققین دریافتند که تضادهای خانوادگی نقش مهم تری را در رفتارهای بزهکارانه دارند (۹).

مشکلات هیجانی و زمینه های شخصیتی نیز در روی آوردن جوانان به اعتیاد مطرح شده است. همچنین بسیاری از جوانان به خاطر چیره شدن بر استرس به استفاده از مواد روی می آورند.

علاوه بر این بر اساس فرضیه انحراف بلوغ، به دلیل شرایط هیجانی و استرسی نوجوانان، در زمان بلوغ آمادگی برای مشکل سازگاری و روی آوردن به استفاده از مواد فراهم می‌گردد (۱۰).

مطالعات نشان می دهند که ۲۵ تا ۴۰ درصد از بیمارانی که برای درمان سوء مصرف مواد مراجعه می کنند، گزارشی از ضربه روانی دارند و همچنین به طور معنی داری علایم اختلال پس از سانحه روانی را از خود نشان می دهند. همچنین این اعتقاد وجود دارد که افراد معتاد ویژگی‌های رفتاری ضد اجتماعی از خود نشان می دهند

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

ودارای شخصیتی هستند که گاهی آن‌ها را شخصیت مستعد اعتیاد می نامند (۱۱).

درتحقیق استرین بر روی ویژگی های روان شناختی سوء استفاده کنندگان مواد مخدر، اختلال هایی روانی مانند اسکیزوفرنی و اختلال شخصیت ضد اجتماعی نشان داده شده است (۱۲).

هدف از مطالعه حاضر بررسی شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است.

روش بررسی

این پژوهش کاربردی مقطعی به منظور تعیین شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش‌آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد انجام شد. جامعه پژوهش دانش آموزان دختر و پسر پایه سوم متوسطه مشغول به تحصیل در دبیرستان های شهرستان نظرآباد می باشد. روش نمونه‌گیری، نمونه گیری تصادفی چند مرحله ای (طبقه ای) و حجم نمونه با توجه به فرمول ۴۰۰ نفر، شامل ۲۰۴ دختر و ۱۹۶ پسر می باشد.

خلاصه روش اجرای طرح : ابتدا کلیه دبیرستان‌های ناحیه شهری به سه منطقه شمالی، جنوبی و مرکزی تقسیم شدند. سپس به طور تصادفی از هر منطقه ۳ کلاس انتخاب گردید که در منطقه روستایی این نسبت در مقایسه با مناطق شهری ۱ به ۱۰ بوده است. پرسشنامه از قبل مدون شده، بین آن‌ها توزیع شد و پس از تکمیل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

روش گردآوری اطلاعات و مشخصات ابزار گردآوری اطلاعات: برای شیوع مصرف و عوامل فردی از پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان ترجمه عالیه حسینی از انتشارات سازمان جهانی بهداشت اقتباس شده است. سوالات مناسب از بین آن انتخاب شد و پس از بحث و مشاوره با متخصصین روانپزشکی و پزشکی اجتماعی و روانشناسان و اصلاح آن‌ها وارد پرسشنامه شد. جهت رفع ابهامات و اشکالات احتمالی سوالات، ابتدا پرسشنامه بر روی ۴۰ نفر پیش ارزیابی شد و در ضمن پویایی آن نیز از طریق محاسبه آلفای کرونباخ سنجیده شد و مقدار ۰/۷۲ بدست آمد. پرسشنامه بررسی اعتیاد در جوانان، قسمتی از یک مطالعه جهانی در مورد جوانان است که اداره یا رهبری آن با همکاری سازمان بهداشت جهانی که خود تحت نظر سازمان ملل متحد می باشد، صورت می‌گیرد و در مطالعات گوناگون مورد استفاده قرار گرفته است این پرسشنامه شامل دو قسمت و ۵۰ سوال است. قسمت اول مشخصات فردی ، تعداد افراد خانواده و میزان تحصیلات والدین و محل زندگی است که ۸ سوال دارد. قسمت دوم وضعیت مصرف مواد در دانش آموزان و شامل ۴۲ سوال می باشد.

برای بررسی مشکلات اعصاب و روان از آزمون MMPI ۷۱ سوالی استفاده شده است. پرسشنامه شخصیتی مینه سوتا یکی از مهمترین و معتبرترین پرسشنامه‌ها است. پژوهش‌های ولش و دالسترام که در مجموعه ای انتشار یافته است، نشان می دهد که MMPI بیش از هر پرسشنامه‌ای مورد استفاده بوده است و توانسته مشوق پژوهش‌های علمی باشد. از سال ۱۹۴۰ تا کنون هزاران مقاله پژوهشی، درباره این پرسشنامه در تشخیص و ارزشیابی شخصیت به چاپ رسیده است . در ایران اخوت و دانشمند (۱۳۷۵) روایی و پایایی آزمون را مناسب گزارش کرده اند. (ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸) (۱۳).

روش تجزیه و تحلیل داده ها: پس از نمونه‌گیری، داده‌ها در بانک اطلاعاتی ثبت شده و به وسیله نرم‌افزار SPSS11/5 تجزیه و تحلیل شدند. روش‌های آمار توصیفی برای توصیف ویژگی‌های افراد مورد مطالعه و شامل جداول توزیع فراوانی، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی می باشد. جهت بررسی ارتباط بین عوامل مرتبط با شیوع مصرف مواد از آزمون‌های کای اسکوئر و ضرایب همبستگی پیرسون استفاده شد. در انجام همه مراحل سعی شد، موازین اخلاقی رعایت شود.

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

جدول ۱. درصد شیوع مصرف مواد بر حسب نوع ماده مصرفی در بین دانش آموزان

نوع ماده	شیوع مصرف در ۱۲ ماه گذشته	شیوع مصرف در ۳۰ روز گذشته	شیوع حداقل یکبار مصرف مواد در زندگی
سیگار	۷/۸	۲/۸	۲۳/۱
تریاک (اپیوم)	۱/۳	۰/۸	۲
هروئین	۰/۵	۰/۵	۰/۵
کراک	۰/۵	۰/۵	۰/۵
داروهای محرک مثل آمفتامین و اکس	۰/۸	۰/۳	۱
داروهای توهم زا مثل ال اس دی	۰/۵	۰/۵	۰/۵
حشیش	۰/۳	۰/۳	۰/۳
کوکایین	۰/۳	۰/۳	۰/۳

یافته‌ها

در این مطالعه، از کل ۴۰۰ دانش آموز، ۲۰۴ نفر دختر و ۱۹۶ نفر پسر می باشند. سن آن‌ها از ۱۵ تا ۲۰ ساله متغیر است که ۸۵٪ آن‌ها ۱۷ و ۱۸ ساله هستند (میانگین سنی ۱۷/۳ سال) و در رشته تحصیلی هنرستان، علوم انسانی و علوم تجربی در سه منطقه شمالی، جنوبی و مرکزی شهر مشغول تحصیل‌اند. تعداد افراد خانوار آنان از ۱ تا ۶ متغیر است که بیشتر ۳ و ۴ نفره اند . ۸۳٪ دانش آموزان در منطقه شهری و ۱۷٪ در منطقه روستایی زندگی می کنند.

بررسی به عمل آمده، نشان می دهد که شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی در بین دانش آموزان سوم دبیرستان سال ۸۷ شهرستان نظرآباد با احتساب سیگار ۲۴/۵ درصد و بدون آن ۱۱/۱ درصد می باشد. بیشترین شیوع ماده مصرفی که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، به ترتیب شامل: سیگار، تریاک، داروهای محرک، هروئین، کراک، داروهای توهم زا، حشیش و کوکایین می باشد.

شیوع مصرف قلیان حداقل یک بار در طول زندگی در دانش آموزان ۴۶/۷ درصد می باشد.

میزان مصرف مواد در پسرها (۶۹/۷ ٪) بیشتر از دختران (۳۶/۲٪) است. که بر اساس تست پیرسون-کای اسکوئر ارتباط معنی‌داری بین جنس افراد و مصرف مواد وجود دارد (p= ۰/۰۰۱).

شیوع مصرف مواد در ۱۲ ماه گذشته ۳۳ درصد و در ۳۰ روز گذشته ۲۴/۶ درصد می باشد،که به تفکیک نوع ماده مصرفی در جدو ۱ آمده است.

اولین سن شروع مصرف مواد بیشتر در سنین ۱۵– ۱۶ سالگی می باشد که ارتباط معنی‌داری بین مصرف مواد و اولین سن شروع مصرف ندارد.

شیوع مصرف مواد در دبیرستان های مختلف شهرستان بر طبق جدول شماره ۲ می باشد که بر اساس آزمون پیرسون–کای اسکوئر ارتباط معنی‌داری بین دبیرستان های مختلف شهرستان و مصرف مواد وجود دارد (مقدار احتمال = ۰/۰۰۱،) به طوری که شیوع مصرف در دبیرستان‌های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است ولی در دبیرستان‌های دخترانه شیوع مصرف در مرکز شهر بیشتر است.

شیوع مصرف مواد در بین دانش آموزانی که در شهر زندگی می کنند ۵۳/۴٪ و در روستا ۴۴/۸٪ می‌باشد که ارتباط معنی داری بین منطقه شهری و روستایی و مصرف مواد وجود ندارد (p=۰/۲).

بین رشته تحصیلی دانش آموز و مصرف مواد بر اساس تست پیرسون – کای اسکوئر ارتباط معنی‌داری وجود دارد(p= ۰/۰۰۱).

درصد شیوع مصرف مواد در بین دانش آموزان رشته هنرستان (۶۰/۶) بیشتر از رشته علوم انسانی (۴۳/۵) و علوم تجربی (۳۲/۹) می‌باشد.

مهم‌ترین انگیزه مصرف مواد در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، سرگرمی ۴۲/۵ و کنجکاوی ۲۹/۹ می‌باشد (جدول ۳).

طبق بررسی به عمل آمده، بیشترین تعداد افراد خانواده در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، ۵ نفر است.

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

جدول ۲. درصد مصرف مواد در دبیرستان های مختلف شهر به تفکیک جنس و منطقه شهری یا روستایی

دبیرستان	جنس	شهری/روستایی	شیوع مصرف مواد
۱	پسرانه	شهری	۴۴/۱
۲	پسرانه	روستایی	۴۲/۴
۳	پسرانه	شهری	۳۹
۴	پسرانه	شهری	۳۲/۹
۵	دخترانه	شهری	۲۶/۹
۶	دخترانه	شهری	۱۴/۵
۷	دخترانه	شهری	۱۰
۸	دخترانه	روستایی	۲/۶

جدول ۳ . درصد انگیزه مصرف مواد در بین دانش آموزان

انگیزه مصرف مواد	میزان به درصد
سرگرمی	۴۲/۵
کنجکاوی	۲۹/۹
احساس شخصیت	۸
کسب لذت	۶/۹
اصرار دوستان	۲/۳
سایر موارد	۱۰/۳

جدول ۴. درصد تعداد افراد خانواده در دانش آموزانی که حداقل یکبار مصرف مواد داشته اند

تعداد افراد خانواده	میزان به درصد
۲ یا ۳ نفره	۶/۴
۴ نفره	۲۲/۶
۵ نفره	۲۹
۶ نفره	۲۲/۱
بیشتر از ۶ نفر	۱۹/۲

که ارتباط معنی‌داری بین تعداد افراد خانواده و مصرف مواد وجود نداشت. درصد تعداد افراد خانواده طبق جدول ۴ می باشد.

الگوی زندگی خانوادگی نشان داد که ۹۰/۳٪ والدین دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده اند، در قید حیات اند، ۵٪ پدرشان فوت شده ، ۲/۵٪ والدین طلاق گرفته، ۱٪ چندهمسری و ۱٪ مادر فوت شده است. ارتباط معنی داری بین وضعیت والدین و مصرف مواد وجود نداشت ولی در کلیه دانش آموزانی که فوت مادر–طلاق و یا چند همسری وجود داشت، در ۱۰۰ درصد موارد مصرف مواد وجود دارد.

شیوع مصرف مواد در خانواده افرادی که یکی از مواد را مصرف نموده اند، ۳۹/۸ درصد است که در این خصوص ارتباط معنی‌داری بین مصرف مواد در دانش آموز و مصرف مواد در خانواده وجود ندارد. شیوع مصرف سیگار توسط پدر ۳۷/۲، مصرف مواد مخدر توسط پدر ۶/۶، مصرف سیگار مادر ۱/۳و مصرف مواد مخدر مادر ۰/۳ می باشد.

در بررسی انجام شده توسط MMPI، میزان بیماری‌های اعصاب و روان در دانش آموزانی که حداقل یک بار در طول زندگی مواد مصرف نموده‌اند، طبق جدول شماره ۵ می باشد که بر اساس تست پیرسون–کای اسکوئر ارتباط معنی‌داری بین بیماری‌های اعصاب و روان دانش‌آموزان و مصرف مواد وجود ندارد، ولی درصد اختلالات سایکوتیک، هیستریک، اختلال انطباقی، اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری‌های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته اند ،به مراتب بیشتر از افراد عادی بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این مطالعه بررسی شیوع مصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانش آموزان سوم دبیرستان شهرستان نظرآباد است. شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول زندگی (شامل سیگار، مشروبات الکلی، حشیش، داروهای محرک مثل آمفتامین و اکس، داروهای توهم زا مثل ال‌اس‌دی، کوکایین، تریاک (اپیوم)، هرویین و کراک) در بین دانش‌آموزان سوم دبیرستان در سال ۸۷ شهرستان نظرآباد با احتساب سیگار ۲۴/۵ درصد و بدون آن ۱۱/۱ درصد می‌باشد که نسبت به بررسی مشابه در دانش آموزان دبیرستانی شهرستان شیراز (۳۰/۲۳) کمتر و از رشت (۲۳/۳) بیشتر می باشد.

در پژوهشی که روی دانش آموزان سال آخر دبیرستان در تهران انجام شد، نشان داد که، شیوع مصرف سیگارحداقل یکبار در زندگی در بین پسران ۳۵ درصد و بین دختران ۲۶/۹ درصد می‌باشد که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می‌باشد (۱۴).

همچنین در پژوهشی که در میان دانش آموزان دبیرستانی پسرانه منطقه ۱۰ شهر تهران انجام

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

جدول ۵. تست MMPI در دانش آموزان سالم و مصرف کننده مواد

ردیف	تست MMPI	دانش آموزانی که مصرف مواد دارند	دانش آموزانی که مصرف مواد ندارند
۱	نرمال	۶۷/۶	۷۲
۲	افسردگی خفیف	۰	۱
۳	افسردگی متوسط	۱	۱
۴	افسردگی شدید	۳/۹	۳/۷
۵	اضطراب	۰	۰/۵
۶	هیستریک	۶/۳	۲
۷	اختلال وسواسی جبری	۲	۰
۸	وسواس فکری	۰/۵	۱
۹	اختلال انطباقی	۳/۴	۲
۱۰	هیپو مانیا(Hypomanian)	۰/۵	۱
۱۱	هیپوکندریا(Hypochondria)	۰	۰/۵
۱۲	سایکوتیک	۶/۸	۲
۱۳	زمینه ابتلا به بیماری های سایکوتیک	۲/۹	۰
۱۴	فاقد اعتبار	۴/۴	۱۱/۸

شده ۶/۹ درصد دانش آموزان پسر دارای آزمایش مثبت متابولیت های مورفین و حشیش بودند که الگوی مصرف مواد مخدر در ۹۳ % موارد تریاک و ۷٪ موارد حشیش بوده است،که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می‌باشد (۱۵).

طی پژوهش انجام شده توسط همکاران در دانش آموزان شهرستان شیراز، از ۳۹۷ دانش آموز مورد بررسی،۳۰/۲۳ درصد مصرف مواد راحداقل یک بار در طول زندگی گزارش کردند وحدود ۱۳/۸۶ درصد آنان به طور رایج مصرف مواد داشتند (جدول ۶). درصد مصرف مواد شامل: سیگار ۸/۳، الکل ۴/۳، مواد مخدر ۰/۸، حشیش ۰/۸، ماری‌جوانا۰/۸، هرویین ۱، کوکایین ۰/۵، مورفین ۰/۸ و LSD ۰/۳ می باشد. مصرف در اقایان بیشتر از خانم‌ها بود و شایع‌ترین دلیل مصرف مواد طلب لذت و رهایی از تنش است (۳).

در پژوهش انجام شده در شهر رشت، شیوع مصرف مواد حداقل یک بار در طول عمر با احتساب سیگار ۲۳/۳٪ و بدون آن ۱۳/۱٪ و بیشترین انگیزه نخستین مصرف مواد، ارضای حس کنجکاوی بیان شد (۴).

مقایسه فراوانی نسبی دست کم یک بار مصرف هریک از مواد در طول عمر در شهرستان‌های نظرآباد، رشت و شیراز در جدول ۴ نشان داده شده است، که در هر سه شهرستان تقریبا همخوانی دارد.

بررسی یک نمونه ۷۱۲ نفری از دانش آموزان دبیرستان‌های شهر اصفهان نشان داد که ۱۱ درصد موارد تجربه سوء مصرف (تریاک و در حد کمتری حشیش و هرویین) داشته اند، که نسبت به مطالعه اخیر بیشتر می باشد (۱۶).

شایع‌ترین ماده مصرفی در هر سه شهرستان به ترتیب سیگار، الکل و مواد مخدر است. مصرف در پسران بیشتر از دختران می باشد. شیوع مصرف مواد مخدر در شهرستان نظرآباد (۲٪) است که نسبت به شیوع مصرف در دانش آموزان تهران (۶/۹)، اصفهان و شیراز (۳/۵) کمتر و از دانش‌آموزان رشت (۱/۴)بیشتر می باشد (۳ و ۴).

عمده دلیل مصرف در شهرستان نظرآباد سرگرمی (۴۲/۵) و کنجکاوی (۲۹/۹) است که در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر رشت کنجکاوی و در شیراز طلب لذت و رهایی از تنش است (۴).

شیوع مصرف سیگار در شهرستان نظرآباد (۲۳/۱٪) است که مشابه شیوع مصرف در دانش‌آموزان شیراز(۲۵/۴) و رشت (۲۳/۳) می‌باشد ولی نسبت به دانش آموزان تهران (پسران ۳۵ درصد و بین دختران ۲۶/۹) و دبیرستان سالامانکا در سال ۱۹۹۵ (۶۸٪ پسر و ۵۰/۷ ٪ دختر) بسیار

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

جدول ۶ مقایسه نوع ماده مصرفی دردانش آموزان شهرستان شیراز، رشت و نظرآباد

ردیف	نوع ماده مصرفی	شیراز	رشت	نظرآباد
۱	سیگار	۲۵/۴	۱۸/۳	۲۳/۱
۲	مشروبات الکل	۹/۶	۱۲/۶	۱۴/۲
۳	تریاک	۳/۵	۱/۴	۲
۴	هروین	۲	۰/۳	۰/۵
۵	کراک	بررسی نشده	بررسی نشده	۰/۵
۶	داروهای محرک	۰/۵	۰/۷	۱
۷	داروهای توهم زا	بررسی نشده	بررسی نشده	۰/۵
۸	حشیش	۲/۸	۱/۳	۰/۳
۹	کوکایین	۱	بررسی نشده	۰/۳

کمتر می باشد (۳-۵).

میزان مصرف در دبیرستان‌های پسرانه حاشیه شهر نسبت به مرکز شهر بیشتر است که مشابه مطالعه در شهر اردبیل است ولی در دبیرستان‌های دخترانه شیوع مصرف در مرکز شهر بیشتر است.

در مطالعه دکتر مولوی و رسول زاده در خصوص بررسی عوامل موثر در گرایش جوانان به مصرف مواد در شهر اردبیل نشان داده شد که افسردگی ۴/۴۴ درصد، طلاق والدین ۳/۲۳ درصد، معاشرت با افراد ناباب ۲/۵۹ درصد، سیگار کشیدن ۲/۱۷ درصد و شکست تحصیلی ۱/۵۷ درصد بیشترین تاثیر را دارند (۱۷).

در مطالعه اخیر کلیه دانش آموزانی که فوت مادر، طلاق و یا چند همسری در خانواده وجود داشت، در ۱۰۰ درصد موارد مصرف مواد وجود دارد بنابراین وضعیت بحرانی در خانواده برای فرزند از عوامل مهم روی آوردن به اعتیاد می باشد و تاییدی بر مطالعات پیشین است (۸، ۹و۱۷).

شیوع بیماری‌های اعصاب و روان در بین دانش‌آموزانی که مصرف مواد داشتند (۲۸٪) و منطبق بر شیوع بیماری‌های اعصاب و روان در افراد جامعه (۲۵ – ۳۰ ٪) می‌باشد ولی درصد اختلالات سایکوتیک، هیستریک، اختلال انطباقی، اختلال وسواسی جبری و زمینه ابتلا به بیماری‌های سایکوتیک در دانش آموزانی که مصرف مواد داشته اند، به مراتب بیشتر از افراد عادی بود که در تایید مطالعه سیگل، سنا و استرین می باشد (۱۱و۱۲).

با استفاده از یافته‌های فوق و با توجه به اینکه سن شروع اولین مصرف در این مطالعه اغلب ۱۵– ۱۶ سالگی می باشد، می‌توان با همکاری ارگان‌های مختلف، مهارت های زندگی و راه‌های پیشگیری از اعتیاد رادر مقطع راهنمایی و اوایل دبیرستان آموزش داد، تا آگاهی دانش آموزان و خانواده‌های آنان افزایش و شیوع و عوارض مصرف مواد کمتر شود. همچنین چون بیشترین انگیزه دانش‌آموزان از مصرف مواد سرگرمی و کنجکاوی می باشد، بهتر است با همکاری سایر ادارات، مراکز تفریحی- ورزشی در مناطق مختلف احداث شود.

یکی از محدودیت‌های مطالعه ما، ثبت بعضی اطلاعات به صورت ناقص به دلیل عدم همکاری یا ترس تعدادی از دانش آموزان در تکمیل پرسشنامه می‌باشد.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی خانم دکترنوشین قویدل در سال۱۳۸۷ و کد ب ۴۰ می‌باشد که با حمایت دانشگاه علوم پزشکی تهران اجرا شده است. با تشکر از ریاست محترم اداره آموزش و پرورش شهرستان نظرآباد، همکاران واحد بهداشت، اداره آموزش و پرورش و مدارس مختلف شهرستان که همکاری خیلی خوبی در اجرای طرح داشتند و سپاس از همکاران محترم دخیل در اجرای طرح.

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

منابع

1. Kaplan HI, Sadock B, Sadock V. Synopsis of psychiatry behavioral sciences / clinical psychiatry. 10th ed. Philadelphia: Woitnrs Kiuwer/Lippincott Willians &Wilkins; 2007; 443 -446.
2. Hamdieh M, Motalebi N, Asheri H, Boroujerdi A. Prevalence of Alcohol and Drug Abuse in Young People, 15-35 Year Old, Living in Tehran, Iran Pejouhesh. 2008; 32 (4):315-319 [Persian].
3. Ahmadi J, Hasani M. Prevalence of substance use among Iranian high school students. addict behav. 2003 Mar; 28 (2): 375 -9 [Persian].
4. Najafi K. The Prevalence of Substance Use among High-school Students in Rasht City (Iran). Iranian Journal of Psychaitry and Clinical Psychology. 2005; 11 (2):233-236 [Persian].
5. Barruelo M, Vicente M, Copez IG. Smoking of school children in rural Gastilla leen environment. Arch-Bron coneumol. 1995; 31 (1): 23-7.
6. McBride AA, Joe GW, Simpson D. Criminality among inhalant users. Special issue: Inhalant use by Mexican American Youth: Findings from longitudinal study. J Behavioral Science 1991; 13 : 315-323 .
7. Rajayi A. Addiction, etiology, treatment and prevalence . The Quarterly journal of fundamentals of mental health. 2001; 7-8: 5-10 [Persian].
8. Capaldi DM, Patterson GR. Relation of parental transition to boys adjustment problems. Developmental psychology. 1991; 27: 489-504.
9. Henggeler SW. Delinquency in adolescence. Newbery Park: CA; Sage. 1989: 28-48.
10. Tschann JM, Alder NE, Irwin CE, Millstein SG, Turner RA, Kegeles SM. Initiation of substance use in early Adolescence: Th riles of pubertal timing and emotional Distress. Health Psychology. 1994; 13: 326, -333.
11. Siegel LJ, Senna JJ. Juvenile delinquency: theory, Practice and low. 10th ed. Wadsworth Publishing; 2008 ; 670-672.
12. Strain E. Antisocial personality disorder, misbehavior and drug abuse. Journal of Nervous and Mental disease. 1995; 163: 162-650.
13. Okhovat V, Daneshmand L. Personality assessment. Tehran: Tehran University Publication; 1987. 51-57 [Persian].
14. Ziayi P, Hatamizade N, Vameghi R. Investigation of cigarret use prevalence and the first age of use cigarret in Tehran studends in 1377-78. Hakim Journal Research. 2002; 2. 6-10 [Persian].
15. Verdipor H, Heidarnia A, Kazemnejad A. Investigation of opioids abuse in students and combination of self control factor in extended parallel process model. Journal of Shaeed Sadoughi University of Medical Sciences, Yazd. 2006; 13 (1): 21-33 [Persian].
16. Agahi C, Spencer C. Patterns of drug use among secondary school children in post revolutionary Iran. Drug Alcohol Depend 1982 Jul; 9(3):235-42.
17. Molavi P, Rasoolzadeh B. A study of the factors of drug abuse tendency in the young population of the city of Ardabil. The Quarterly Journal of Fundamentals of Mental Health 2004;21-22 : 49-55 [Persian].

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]

Original Article

Investigation of substance use prevalence and the interrelated factors involved through third-year high school students in Nazarabad city from January 2008 to June 2008.

***Nooshin Ghavidel, MD,** General Physician, Rafsanjan University of Medical Sciences, Rafsanjan, Iran. (*Corresponding author). ngh_med50@yahoo.com
Maryam Samadi, BSc in General Health, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran. m.samadi54@yahoo.com.
Amirhossein Kharmanbiz, MD, General Physician, Ghazvin university of Medical Sciences, Ghazvin, Iran. a_hossein50@yahoo.com
Ali Asadi, MSc in Psychology, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. a.asadi@gmail.com
Alireza Feyzi, MD, General Physician, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran. alireza_f74@yahoo.com
Roghiyeh Ahmadi, BSc in General Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. potohra@yahoo.com
Mojtaba Abedini, BSc in Psychology, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran. mabedini46@yahoo.com
Fatemeh Hosseini, MSc in Statistics, Management Faculty, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran. fatemeh_h@yahoo.com

Abstract

Background: Opioids are one of the most prevalent hygienic difficulties of the country and are causes of prevalence of some dangerous diseases such as AIDS and Hepatitis. Studies show relatively more prevalence of substance use in 15-35 years old students in the country. The purpose of the present study is investigation prevalence of substance use and the interrelated factors involved with third-year high school students in Nazarabad city.

Methods: This is a cross sectional study done on 400 students including 204 female and 196 male of third-year of high school in Nazarabad city by random sampling.

Research instruments were questionnaire Investigating substance use in young students and MMPI test. The methods of data analysis, were descriptive statistics methods, Pearson and Chi-Square tests, in the format of software program of SPSS 11/5.

Results: The findings of the study reveal that 24/5% students were users of substances such as: cigarette, alcohol, opium, psychoactive substances, heroin, heroin crack, LSD, cannabis and cocaine. Prevalence of substance use was expressively more in males (%69/7) than females (%26/2) and the most important cause of use was amusement (%42/5) and curiosity (%29/9). Prevalence of substance use in suburban boys' high schools is more than urban boys' high schools. Prevalence of psychological disease was similar to usual individuals but some disease such as psychotic disorders, hysteric, adjustment disorders and OCD in substance users was more than usual students.

Conclusion: The prevalence of substance use in teenagers is high and the most cause of use is entertainment and curiosity, Therefore some steps should be taken to resolve this problem.

Keywords: Substance use, Opium, Psychoactive substances, Students, Prevalence.

[Downloaded from rjms.iums.ac.ir on 2026-11-14]